

به نام خدا

دانشگاه شهید بهشتی
دانشکده معماری و شهرسازی

پایانه نامه مقطع کارشناسی ارشد

موضوع پروژه:

کانون هنر و فرهنگ کودک، بم

استاد راهنما: جناب آقای دکتر حمید ندیمی

استاد مشاور: سرکار خانم دکتر منصوره طاهباز

نیمسال اول ۸۶-۸۷

دانشجو: آيسان خرمي نژاد

۹۴۷۴۱

کتابخانه مرکزی
دانشگاه شهید بهشتی

۱۳۸۷ / ۱۱ / ۲۱

پیش گفتار

۱

فصل اول: شناخت کودکان، مخاطبین پروژه

۲

(۱-۱) معرفی خصوصیات روانی و فیزیکی کودکان

۲

(۱-۱-۱) شناخت کودک از دیدگاه روانشناسی

۲

(۱-۱-۲) مراحل رشد کودک

۳

(۱-۱-۳) ویژگیهای کلی دوره نو باوگی ۶ تا ۱۲ سالگی

۳

(۱-۱-۴) آسیب شناسی کودکان مناطق زلزله زده

۴

(۱-۲) امکانات رشد کودک

۸

(۱-۲-۱) تاثیر بازی در رشد و شکوفایی کودک

۸

(۱-۲-۱-۱) تعریف بازی

۸

(۱-۲-۱-۲) اهمیت بازی در کودکان

۹

(۱-۲-۱-۳) فواید بازی

۹

(۱-۲-۱-۳-۱) ارزش جسمانی

۹

(۱-۲-۱-۳-۲) ارزش عقلانی

۱۰

(۱-۲-۱-۳-۳) ارزش اجتماعی عاطفی

۱۰

۱۱	۱-۲-۱-۴) نظریات پیازه در مورد بازی
۱۱	۱-۲-۱-۴-۱) بازی های تمرینی
۱۱	۱-۲-۱-۴-۲) بازی های نمادین
۱۱	۱-۲-۱-۴-۳) بازی های با قاعده
۱۲	۱-۲-۱-۵) آیا بازی را می توان آموزش داد
۱۳	۱-۲-۱-۶) ویژگیهای فضای بازی کودکان
۳۴	۱-۲-۲) تاثیر تئاتر در رشد و شکوفایی کودک
۳۴	۱-۲-۲-۱) اثرات عمومی
۳۴	۱-۲-۲-۲) اثرات اختصاصی
۳۴	۱-۲-۲-۲-۱) اثرات و نتایج آموزشی
۳۶	۱-۲-۲-۲-۲) اثرات پرورشی تئاتر کودک
۳۶	۱-۲-۲-۲-۲-۱) بازیگری و تشکیل
	شخصیت کودک
	۱-۲-۱-۲-۲-۲) تاثیر تئاتر کودک در رشد عوامل تشکیل
۳۷	دهنده شخصیت
۳۹	۱-۲-۳) تاثیر نقاشی در رشد و شکوفایی کودک

۴۰ ۱-۳-۲-۱) اصول آموزش هنر

۴۱ ۴-۲-۱) تاثیر موسیقی در رشد و شکوفایی کودک

۴۱ ۱-۴-۲-۱) موسیقی بعنوان وسیله ای موفق

جهت ارتباط کودکان

۴۲ ۲-۴-۲-۱) کلاس های ارف

۴۳ فصل دوم: طراحی برای کودکان

۴۳ ۱-۲) ادراک فضایی کودک

۴۳ ۱-۱-۲- دریاقت حسی کودک از فضا

۴۳ ۲-۱-۲- دریاقت اشکال

۴۴ ۳-۱-۲- دریاقت رنگها

۴۴ ۴-۱-۲- سرو صدا

۴۴ ۲-۲) نیاز به تملک فضا

۴۴ ۳-۲) تاثیر بزرگترها بر روی کودک از فضا

۴۵ ۴-۲) فضا و مشکلات رفتاری کودک

۴۵ ۵-۲) خصوصیات معماری برای کودک

۴۶ ۱-۵-۲) معیارهای کیفیت فضایی

۴۶	۱-۱-۵-۲) سازمان دهی
۴۷	۲-۱-۵-۲) زمان و مسیر
۴۷	۳-۱-۵-۲) جزء کل
۴۷	۴-۱-۵-۲) فرم
۴۷	۵-۱-۵-۲) هماهنگی
۴۷	۶-۱-۵-۲) نور
۴۷	۷-۱-۵-۲) رنگ
۴۷	۸-۱-۵-۲) نشانه ها
۴۸	۶-۲) ما به ازاء مکانی - فیزیکی نیازهای کودک
۵۲	۷-۲) اصول طراحی
۶۳	فصل سوم: معرفی بستر طرح
۶۳	۱-۳) مطالعات محیطی
۶۳	۱-۱-۳) معرفی استان کرمان
۶۳	۲-۱-۳) موقعیت جغرافیایی شهر بم
۶۴	۳-۱-۳) زلزله
۶۸	۴-۱-۳) آب و هوا
۴	کانون هنر و فرهنگ کودک

۶۹	۳-۱-۴-۱) دما
۷۲	۳-۱-۴-۲) فشار هوا
۷۲	۳-۱-۴-۳) بارندگی
۷۴	۳-۱-۴-۴) یخبندان
۷۶	۳-۱-۴-۵) رطوبت نسبی
۷۷	۳-۱-۴-۶) باد
۷۸	۳-۱-۴-۷) تابش
۸۰	۳-۱-۴-۸) روزهای غبار آلود
۸۱	۳-۱-۴-۹) روزهای ابرناکی
۸۳	۳-۱-۴-۱۰) جدول زیست اقلیمی ساختمانی شهر بم
۸۳	۳-۱-۴-۱۱) جدول تاثیرات دمای هوا
۸۵	۳-۱-۴-۱۲) ترسیم نقاب سایه
۸۸	۳-۱-۴-۱۳) جداول ماهانی
۹۱	۳-۱-۵) پوشش گیاهی
۹۲	۳-۱-۶) خاک
۹۲	۳-۱-۷) تاسیسات زیر بنایی

۹۲	۳-۱-۱ منابع آبی
۹۲	۳-۱-۹ ویژگی های عمومی معماری شهر بزم
۹۴	۳-۱-۱۰ جمع بندی
۹۵	۳-۲ مطالعات اقتصادی
۹۵	۳-۲-۱ ویژگی های اقتصادی
۹۸	۳-۲-۲ امکان سنجی اقتصادی پروژه
۹۸	۳-۲-۳ جمع بندی
۹۸	۳-۳ مطالعات اجتماعی
۹۸	۳-۳-۱ جمعیت و آمار
۱۰۲	۳-۳-۲ جمع بندی
۱۰۲	۳-۴ مشخصات فیزیکی سایت
۱۰۳	۳-۴-۱ محله سازگار با کودک
۱۰۳	۳-۴-۲ محدودیت های میراث فرهنگ
۱۰۳	۳-۴-۳ وضعیت تراکم
۱۰۵	۳-۴-۴ مکان قرارگیری
۱۰۵	۳-۴-۵ حوزه قرارگیری

۱۰۵	۳-۴-۶ همسایه ها
۱۰۶	۳-۴-۷ کاربری های اطراف
۱۰۷	۳-۴-۸ دید ها
۱۰۷	۳-۴-۹ دسترسی ها
۱۰۸	۳-۴-۱۰ خرد اقلیم سایت
۱۰۹	۳-۴-۱۱ جمع بندی

۱۰۹	۳-۵ جمع بندی فصل
-----	------------------

۱۱۲	۳-۶ فهرست منابع
-----	-----------------

۱۱۳	فصل چهارم: روند طراحی
-----	-----------------------

۱۱۳	۴-۱- اهداف کلی مرکز
-----	---------------------

۱۱۳	۴-۱-۱ اهداف آموزشی و پرورشی
-----	-----------------------------

۱۱۳	۴-۱-۲ اهداف فرهنگی اجتماعی
-----	----------------------------

۱۱۴	۴-۱-۳ اهداف کالبدی
-----	--------------------

۱۱۵	۴-۱-۴ اهداف زیست محیطی
-----	------------------------

۱۱۵	۴-۲ وظایف کلی مرکز
-----	--------------------

۱۱۵	۴-۳ کالبد طرح (برنامه فیزیکی)
-----	-------------------------------

۱۱۶	۴-۳-۱ بخش آموزشی
۱۱۶	۴-۳-۱-۱ هنرهای تجسمی
۱۱۸	۴-۳-۱-۲ هنرهای نمایشی
۱۲۰	۴-۳-۱-۳ موسیقی
۱۲۲	۴-۳-۱-۴ کتابخانه
۱۲۲	۴-۳-۲ بخش نمایشی
۱۲۲	۴-۳-۲-۱ سالن چند منظوره
۱۲۴	۴-۳-۲-۲ نمایشگاه
۱۲۴	۴-۳-۳ بخش اداری و خدماتی
۱۲۴	۴-۳-۳-۱ بخش اداری
۱۲۵	۴-۳-۳-۲ بخش خدماتی
۱۲۷	۴-۳-۴ بخش تفریحی
۱۲۸	۴-۴ ایده اول
۱۳۰	۴-۵ ایده دوم
۱۳۱	۴-۶ ایده سوم
۱۳۲	۴-۷ مراحل تبدیل ایده به طرح

فهرست مطالب: صفحات

۱۳۲	۴-۷-۱- مرحله اول
۱۳۳	۴-۷-۲- مرحله دوم
۱۳۵	۴-۷-۳- مرحله سوم
۱۳۶	۴-۷-۴- مرحله چهارم
۱۳۷	۴-۷-۵- مرحله پنجم
۱۳۸	۴-۷-۶- طرح نهایی

۱۴۶	ضمیمه
-----	-------

۱۵۹	فهرست منابع
-----	-------------

تصویر ۱، کودک چگونه فکر می کند ، دوروتی سینگر ، تریسی آرونسون ، ترجمه مصطفی کریمی ، انتشارات آموزش ، ۱۳۶۰.

UNICEF.۱

۲. این مرکز تحت حمایت مالی صندوق کودکان سازمان ملل یونیسف در بهار ۱۳۸۴ قرار گرفته است.

هدف اصلی این سازمان از طرحهای تعریف شده ، پس از زلزله سال ۱۳۸۲ پیشبرد و تقویت طراحی و برنامه ریزی شهری به نحوی است که دوستدار کودک ، دوستدار طبیعت ، هماهنگ با بافت شهر ، مقرون به صرفه و مقاوم در برابر زلزله ساخته شود.

۳. مهندسين مشاور آرمانشهر

ما کودکان دیروز که آرزوها، تجربیات و آموخته های دوران کودکی خود را همراه داریم. هنوز خاطرات شیرین بازیها و شیطنت های کودکانه، رویاها و آرزوهای آن دوران مارا سرشار از شادی و انرژی می کند. ما محصول تربیت و فرهنگ جامعه ای هستیم که در کودکی در آن زیسته ایم.

کودک موجودی پاک و معصوم است که در آئینه پاک و زلالش خدا را می توان دید. برای کودک همه چیز شدنی است. نزد او مرزی برای حقیقت و رویا وجود ندارد. کودک صاحب شخصیت والاست که لحظه به لحظه رشد می یابد.

در دنیای امروز کودکان کمتر محیط خانه را مانند گذشته تجربه می کنند. اغلب خانواده ها صاحب یک فرزند یا دو فرزند بیشتر نیستند. بسیاری از مادران شاغلند و وقت محدودی را با فرزندان خود می گذرانند. به همین دلیل لزوم مکانهای هماهنگ با دنیای امروز و کودکان امروز که این خلاء را برای آنها پر کنند احساس می شود.

مرکز فرهنگ و هنر کودک، مکانی است که می تواند جوابگوی این نیاز جامعه امروز باشد. این مرکز با هدف ایجاد امکانات لازم جهت رشد و پرورش فکری کودکان و نوجوانان و کمک به شکوفائی استعدادهای ایشان بر اساس ارزشها و نظام تعلیم و تربیت اسلامی، در اوقات فراغت برای گروه سنی ۶ تا ۱۲ سال فعالیت خواهد کرد.

مرکز فرهنگ و هنر کودک ، هم اکنون تحت نظارت سازمان یونیسف (۱) است و قرار است که در سه شاخه هنرهای تجسمی ، نمایش و موسیقی هنرجو پذیرد. ساعت کار آن با توجه به ساعات تعطیلی مدارس و تعطیلات تابستان باید تنظیم گردد تا تداخلی میان ساعات کار این دو مرکز صورت نگیرد. (۲)

طبق آمار (۳) تعداد کل دانش آموزان بهم، ۲۶۰۰۰ نفر می باشد که از این تعداد ۷۰۰۰ نفر دبیرستانی ، ۹۰۰۰ نفر راهنمایی و ۱۰۰۰۰ نفر ابتدایی هستند که از این تعداد ۱۰۰۰۰ نفری که برای این مجموعه پیش بینی شده است، ۲/۵ دختر و ۳/۵ پسر هستند. قرار است در این مجموعه ۴۴ مربی مشغول فعالیت باشند.

هنرجویان به ازای ثبت نام در هر کلاس آموزشی ، یک یا دو روز در هفته به مدت ۳ تا ۴ ساعت در مرکز حضور می یابند. معمولا دوره های آموزش نقاشی کوتاهتر (به مدت ۱ تا ۲ سال) و آموزش موسیقی بلندتر (به مدت ۳ تا ۵ سال) است . دوره ها به ترمهای ۳ ماهه تفکیک می شوند و بنابر این ثبت نام در کلاسها برای دوره های سه ماهه صورت می پذیرد.

تصویر ۲، ارگ تاریخی بم (بعد از زلزله)

با هدف غنی سازی برنامه این مرکز ، تصمیم بر این است که فضاهای نمایشی و نمایشگاهی نیز در طرح مرکز گنجانده شود. در این صورت مرکز برای بازدید والدین از نتیجه فعالیت‌های فرزندانشان ، همچنین بازدید سایر بچه ها که از هنرجویان مرکز نبوده و ممکن است همراه با والدین خود و یا از طرف مدرسه به مرکز مراجعه کنند ، آمادگی خواهد داشت . مرکز تجمع کودکان و نوجوانان ، این قابلیت را نیز خواهد داشت که در ساعات خاصی برای بازدید و مراجعه عموم برنامه هایی داشته باشد . اجرا کنندگان این برنامه ها ، هنرجویان خود مدرسه خواهند بود و این اجرا ، چنانکه در تمام مدارس هنری دنیا وجود دارد ، جزیی از برنامه آموزش هنر می باشد. بستر طرح در سایتی متصل به ارگ تاریخی بم است که در آن لزوم توجه به بافت تاریخی و نیز ارتباط بصری بلافصل با ارگ تاریخی بم در ترکیب با ملاحظات اقلیمی و سیمای شهری باید مورد توجه قرار گیرد.

تصویر ۳ ، کودک چگونه فکر می کند ، دوروتی سینگر ، تریسی آرونسون ، ترجمه مصطفی کریمی ، انتشارات آموزش ، ۱۳۶۰.

فصل اول: شناخت کودکان، مخاطبین پروژه

۱-۱- معرفی خصوصیات روانی و فیزیکی کودکان

۱-۱-۱- شناخت کودک از دید گاه روانشناسی: (۱)

برای ارتباط با کودکان و آموزش به آنها آگاهی از مراحل رشد، نیازهای روحی، عاطفی، اجتماعی آنها در هر مقطع سنی ، ضروری به نظر می رسد. تنها با شناخت کامل و همه جانبه است که می توان آموزشهای مناسب در محیط امن و غنی و متناسب با نیازهای کودک به او داد. در این بخش مراحل رشد و ویژگیهای عاطفی ، اجتماعی و حسی - حرکتی کودکان در مقاطع سنی مختلف مورد بررسی قرار می گیرد.

از نظر پیاژه (۳) توانایی ذهنی ای که یک کودک در سن معینی داراست، به او امکان بروز انواع معینی از رفتار های عاطفی می دهد، در واقع بین رشد و یادگیری کودک رابطه مستقیم وجود دارد.

پیاژه چهار عامل را که به رشد ذهنی کمک می کند نام می برد. (۲)
۱- عواطف احساسی که انگیزه های برای یادگیری می شود.

۲- رشد حسی، که به تدریج کودک قادر به درک بیشتری می شود.

۳- تجربه، که کودک یاد می گیرد برای خود کشف کنند.

۴- تفویض اجتماعی، یا ارتباط موثر با اشخاص دیگر به خصوص والدین، معلمان ، و همبازی ها.

۱. مطالب این بخش برگرفته از کتابهای (روانشناسی کودک، تالیف: دکتر سیروس عظیمی، انتشارات معرفت) و (روانشناسی رشد ، کودک و نوجوان ، تالیف دکتر محمد پارسا، انتشارات بعثت) بهار (۱۳۷۱) است

۲. عظیمی، سیروس، ۱۳۷۱، روانشناسی کودک، انتشارات بعثت (بهار)

۳. Jean Piaget

شخصیت کودک در تماس با دیگران تغییر شکل پیدا می کند، روابطش با افراد توسعه می یابد. از ویژگیهای مهم این دوره روح همکاری گروهی و در عین حال رقابت کودکان با یکدیگر است. مطالب زیر ویژگیهای فشرده ای را از دور های مختلف تحصیلی و نوجوانان نشان می دهد:

نو باوگی (۱) (۶-۹ سالگی): (پارسا، محمد، روانشناسی رشد، کودک و نوجوان، انتشارات بعثت (بهار ۱۳۷۰))
بدنی: فعال، دارای تسلط بر ماهیچه های بزرگ، رشد چشم نا کافی؛ گرفتار انواع بیماریها؛ میزان حواث زیاد.

اجتماعی: توجه بیشتر به گزینش دوستان، فعالیت های کوچک، ستیزه جویی بسیار، بروز رقابت.

هیجانی: نسبت به احساسات، انتقاد و مسخره کردن حساسیت نشان می دهند و به تمجید نیاز دارند و به خشنود کردن اشتیاق نشان می دهند.

عقلی: مشتاق یادگیری، علاقمند به گفتگو، ظهور مفاهیم درست و نادرست.

نو باوگی (۲) (۹-۱۲ سالگی)

بدنی: جهش رشد، بلوغ جنسی بعضی از دخترها، هم آهنگی و مهارت در کارهای ظریف، استخوانها و پیوندها نرم، رقبت پسرها به بازیهای خشن.

اجتماعی: دسته بندی، جدایی پسران، بازیهای تیمی، قهرمان پرستی.

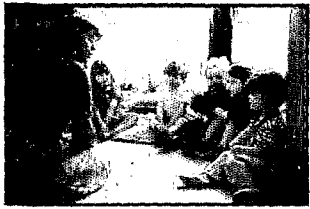
هیجانی: برخورد میان گروه همتایان و بزرگسالان به ظهور صفات خلقی.

عقلی: کنجکاو، علائق گسترده، کمال جو، آرزومند آزادی، اما با پشتیبانی و راهنمایی بزرگسالان.

۴-۱-۱- آسیب شناسی کودکان مناطق زلزله زده (۳)

مقدمه:

انسان معتقد هر پدیده ای از عالم را عنایت و هدفی از جانب پروردگار می داند و جهان مادی نیز از این پدیده مستثنی نیست. اعتقاد به هدفداران جهان نیرویی را درون انسان بیدار می کند که تحمل و توان مواجه با سختی ها و مصائب را به او می دهد. زلزله یکی از آن بلاهایی است که هرز گاهی پهنه سرزمین زلزله خیز را درمی نوردد و چیزی در پی ندارد جز مرگ و ویرانی و نابودی. اما بعد از آن باید چاره اندیشید که چه می توان کرد؟ ویرانی شهر و مرگ انسان ها را چاره ای است یا نه؟ در این میان مسئله کودکان آسیب دیده و بی سرپرست یکی از مهمترین نکات است چرا که آنان راه درازی در پیش دارند حال آنکه فجایع پیش آمده دوران کودکی را نمی توان به راحتی به دست فراموشی سپرد.

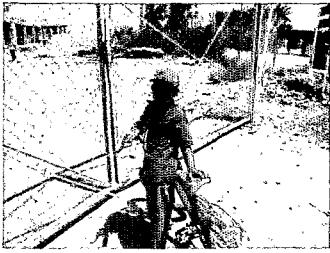

تصویر ۵، کتابخانه های کودکان، لیونل، مک کولاین، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.

تصویر ۶، کتابخانه های کودکان، لیونل، مک کولاین، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.

۳. مطالب این بخش برگرفته از کتاب (آسیب شناسی کودکان مناطق زلزله زده « محمد رضا شریفی انتشارات تربیت ۱۳۷۵ چاپ اول) است.

تصویر ۷، کتاب آسیب شناسی کودکان مناطق زلزله زده

این مقدمه حاوی نکاتی است نیازهای روحی، عاطفی و اجتماعی و تحصیلی کودکان مناطق زلزله زده و بر آنم تا در حد بضاعت خود «طرحی نو دراندازم».

ویژگی ها:

دانش آموزان و کودکان زلزله زده چه ویژگی هایی دارند؟ مهم ترین چیزی که باید بدان توجه کنیم چیست؟ «این سوالات زمینه طرح عنوانی را به وجود می آورد که ابتدا این کودکان را بهتر بشناسیم و از ماهیت رفتاری آنها آگاه شویم و با تعیین مرزبندی های شناختی، به طرح شیوه های برخورد با آنان بپردازیم». شریفی، محمد

رضا، آسیب شناسی کودکان مناطق زلزله زده انتشارات تربیت ۱۳۷۵ چاپ اول - ص ۷

شناخت فردی:

زمانی که کودکان و نوجوانان را مورد مطالعه قرار می دهیم و یا در پی بررسی مسئله ای خاص در آنها هستیم این مطالعه به صورت عام و بر روی یک گروه خاص می باشد. اما «علاوه بر آن، هر کودک و نوجوانی، مستقل از مقطع سنی و داشتن وجوه اشتراک با گروه همسالان، از خصوصیتی منحصر به فرد خویش برخوردار است که او را از دیگران متمایز می کند. مطالعه کودکان و نوجوانان زلزله زده به عنوان جمعی که متأثر از یک حادثه بزرگ

هستند، مانع از توجه به یکایک آنان به عنوان یک فرد نیست. استعدادها، خلاقیت ها، گرایشها و بینشهای متفاوتی آنان را احاطه نموده است و شناخت این منظرها ما را به شناخت فردی ناآل می کند.» ص ۷ (همان

منبع، صفحه ۷)

شناخت عام :

با در نظر گرفتن عواملی چون سن، جنس، مقطع تحصیلی و ... می توان دریافت که دانش آموزان زلزله زده احتمالاً دارای خصوصیات زیر هستند:

۱- خلأ روانی:

«کودک در ارتباط با والدین و نزدیکان از حیث نیازهای روحی سرشار و تأمین می شود و احتیاجات اساسی روانی او توسط آنها ارضاء می گردد. اگر چنانچه روابط موجود میان کودک و والدین او در چهارچوب مطلوب و سازنده ای قرار گیرد تا حدی آکنده از تفاهم و صمیمیت بر شبکه خانوادگی حاکم خواهد و به طور طبیعی استعدادها و قابلیت های کودک شکوفا و بارور می شود. فقدان یکی از والدین و یا هر دوی آنها، ضربه سنگینی بر این قالب وارد نموده و کودک را از برقراری چنین ارتباطی محروم می نماید. میزان آسیب پذیری کودک از این حادثه تا حدود

تصویر ۸، بم در هنگام زلزله

زیادی به این عوامل بستگی دارد: نوع ارتباط والدین با یکدیگر، کیفیت ارتباط هر یک از آنها با کودک، مقبولیت و پذیرش کودک از سوی والدین و بالاخره تصور و تلقی کودک از مسئله مرگ عزیزان.

اولین موضوعی که کودک زلزله زده را تهدید می کند استمرار خلأ روانی و باقی ماندن در همان وضعیت است.» ۸ (همان منبع، صفحه ۷).

سیکل محرومیت:

«برخورداری و محرومیت، از خطوط موازی روح بشر است که به میزان حضور در صحنه حیات عاطفی فرد، تأثیرات خاصی را به جای می گذارد. همان گونه که برخورداری متعادل به کودک، روح اطمینان می بخشد: باعث اعتماد و خوشبختی او نیز می شود. محرومیت در فرد موجب نگرانی و تنش شده و در دراز مدت منجر به بی اعتمادی و بهم خوردن تعادل روانی می شود. چنانچه محرومیت از بعد عاطفی مورد نظر باشد می تواند به نسل بعدی منتقل شود و تأثیراتی بر جای گذارد. اثر محرومیت های عمیق حتی در سالهای بعد ظاهر می گردد.» (تازه های روانپزشکی کودکان و نوجوانان - دکتر هادی سلیمی اشکوری - همان منبع، صفحه ۲۶۵)

تصویر ۹، ۳، کتاب
آسیب شناسی کودکان
مناطق زلزله زده

کودکان و نوجوانان زلزله زده بیش از هر چیز دچار خلأ عاطفی هستند. در نظر بگیرید کودکی را که تا چندی پیش در کانون گرم خانواده در کنار مأمَن پدر و مادر پناه داشتند و اینک تمام آن عواطف و محبت به یکباره گسسته و محرومیتی عمیق برای کودک بر جای مانده. اگر در این زمینه برای این کودکان کاری انجام نشود مسئله بُعد حادثی به خود می گیرد و تمام جنبه های شخصیت کودک را تحت تأثیر قرار می دهد.

«برخی مطالعات نشان داده اند خانواده هایی که در ارتباط با فرزندان خویش دچار مشکل می شوند خودشان نیز از برخورداریهای عاطفی محروم بوده و رفتار والدین خود را روی کودکانشان منعکس می نماید و این پدیده تا چند نسل - احتمالاً با مختصر تغییراتی - انتقال می یابد که آنرا سیکل محرومیت می نامند.» تازه های

روانپزشکی کودکان و نوجوانان - دکتر هادی سلیمی اشکوری - (شریفی، محمد رضا، آسیب شناسی کودکان مناطق زلزله زده انتشارات تربیت ۱۳۷۵ چاپ اول، صفحه ۲۶۵)

خصوصیات بالینی اختلالات روانی و عاطفی پس از زلزله:

« - علائم اساسی

وقوع منبع استرس که شدت آن برای ایجاد علائم و ناراحتی تقریباً در همه مردم کافی است.

تجربه مجدد اتفاق تردماتیک همراه با یکی از حالات زیر:

۱- خاطره تکرار شونده و نافذ حادثه

۲- کابوسهای تکرار شونده

۳- عمل یا احساس ناگهانی حاکی از تجربهٔ مجدد اتفاق در مواجهه با یک محرک که به عنوان چاشنی عمل می کند.

- کندی واکنش یا کمی جوشش به دنیای خارج که حداقل با یکی از حالات زیر تظاهر می کند:

۱- کاهش میل و توجه

۲- احساس جدایی و غریبی از دیگران

۳- محدودیت های قابل ملاحظه هیجانات

- وجود حداقل دو علامت شناختی و اتونومیک زیر:

۱- هشیاری بیش از حد

۲- بی خوابی

۳- احساس گناه به خاطر زنده ماندن

۴- اختلال حافظه یا تمرکز افکار

۵- اجتناب فوبیک (هراس آور) از موقعیت های تداعی کننده ضربه

۶- تشدید علائم در مواجهه با موقعیت هایی که مشابه حادثه تروماتیک می باشد

ب - علائم فرعی :

۱- علائم افسردگی ۲- بیقراری ۳- عصبانیت ۴- مرز ۵- تحرک پذیری ۶- حمله های عصبی انفجاری ۷- رفتار آبی

بدون شدت عمل ۸- بی ثباتی هیجانی ۹- سرگیجه ۱۰- سوء مصرف دارو (شریفی، محمد رضا، آسیب شناسی

کودکان مناطق زلزله زده انتشارات تربیت ۱۳۷۵ چاپ اول)

از آنجائیکه تأثیر حوادث غیر متقربه و واکنش افراد به این حوادث یکسان نیست و هر کس به اقتضای خصوصیات

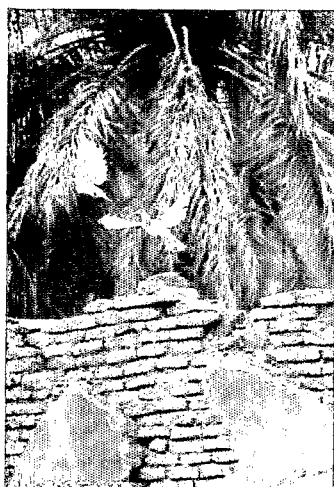
فردی و روانی خود متفاوت عمل می کند باید این مسئله مهم را متذکر شویم که تأثیر زلزله بر تمام کودکان و

نوجوانان به هیچ وجه هماهنگ و یکسان نیست. عوامل مختلف هر یک بر تأثیر این حادثه بر روی افراد مهم تفاوت

دارند.

« - سن فرد: تأثیر حوادث در مقاطع مختلف عمر انسان یکسان نیست، دوران بلوغ و نوجوانی مشکلات پیچیده

خویش را همراه دارد که نوعی آشفتگی رفتاری در طرح شخصیتی انسان به وجود می آورد و لذا نوجوانان زلزله

تصویر ۱۰، تخریب در بم

تصویر ۱۱، بم، کتاب
آسیب شناسی کودکان
مناطق زلزله زده

زده با مشکلات مضاعفی مواجه می شوند که برای غلبه بر آنها نیاز جدی به مساعدت روحی و عاطفی اطرافیان دارند.

- جنسیت: کودکان و نوجوانان به اقتضای جنسیت خویش به گونه ای متفاوت عمل می کنند. دختران به لحاظ عواطف و احساسات نیرومند خویش، عکس العمل های شدید و خاصی را در مقابله با حوادث از خود نشان می دهند. در حالیکه همین حادثه پسران نوجوان را آنقدرها تحت تأثیر قرار نمی دهد. از این رو دختران به مراقبت روحی و عاطفی بیشتری نیاز دارند تا بتوانند خود را با وضعیت جدید و نامطلوب به گونه ای سازگار نمایند.» (همان منبع، صفحه ۲۶).

اگر بتوانیم با کمک به این کودکان و نوجوانان، مشکلات گذشته و ناشی از زلزله آنها را تفکیک نمائیم و به او تصویری روشن و امیدوار کننده از آینده دهیم می توانیم گام موثری برای او برداریم.

۱-۲) امکانات رشد کودک

۱-۲-۱) تأثیر بازی در رشد و شکوفایی کودک (۱)

در حقیقت بازی برای کودک مانند نفس کشیدن امر طبیعی و از ضروریات رشد است. آنچه که از دید بزرگترها صرفاً بازی و سرگرمی تلقی می شود، از دیدگاه کودکان نوعی فعالیت است که برای انجام آن کودک حتی مشکلاتی را نیز بر خود هموار می کند در واقع بازی می تواند زمینه ای باشد در خدمت سایر اهداف آموزشی .

۱-۲-۱-۱ تعریف بازی :

هر نوع ورزش و فعالیتی توسط کودکان به منظور تفریح و تفنن صورت گیرد بازی نامیده می شود. مریبان از بازی تلقی جامع تری دارند. آنها معتقدند که بازی عبارت است از آن نوع فعالیتی که با میل و اختیار در اوقات فراغت انجام می شود . کودکان هنگام بازی بخشی از نیروی فکری و بدنی خود را به کار می گیرند و بازی را بخشی از زندگی عادی خود به حساب می آورند. ولی نباید فراموش کرد که در این نوع فعالیتها کودک به هیچ وجه خود را مجبور به انجام آن احساس نمی کند و از آن لذت می برد.

تصویر ۱۲، تأثیر بازی در رشد و شکوفایی کودک

تصویر ۱۳، بازی هم مظهري از رشد کودک و هم شرط لازم آن به شمار می آید.

۳. سرعت کشش

۴. کمک به حرکات سریع مفاصل

۵. پرورش سلسله اعصاب

۶. تسریع گردش خون

۷. تنظیم عمل دفع مواد زاید از بدن

تصویر ۱۶ ، کودک از راه عمل تجربه در محیط به ابداع می پردازد.

تصویر ۱۷ ، کودک به هنگام بازی به استدلال می پردازد و قضاوت میکند .

تصویر ۱۸ ، بازیهای گروهی به کودکان می آموزد که حالت تهاجمی خود را مهار کنند و با همبستگی و تعاون و همکاری فعالیتی را به نتیجه مطلوب برسانند .

تصویر ۱۹ ، کودکان در فعالیت های گروهی با مربیان و والدین به نقاط ضعف و تواناییهای خود پی می برند.

۲-۳-۱-۲-۱-ارزش عقلانی:

بخشی از آشنایی کودکان با جهان خارج از طریق بازیها انجام می شود . با پدیده ها و مسائل جدید آشنا می شود. به هنگام مشاهده دقت خود را به کار می اندازد و با استفاده از این زمینه ها (یعنی مشاهده ، تجربه ، دقت و ابداع) قدرت انتخاب بهترین راه حل را بدست می آورد و قادر می شود که شناخت صحیح تری از پدیده های محیط خود را کسب کند . به حل مسائل می پردازد و در نهایت از فعالیت های خود نتیجه گیری می کند و این فعالیت ها به او کمک می کند تا در آینده بتواند متکی به نفس ، مستقل و در حل مشکلات توانمند باشد .

۳-۳-۱-۲-۱-ارزش اجتماعی عاطفی:

کودکان گاه ساعتها به خود مشغولند و با مخاطبی غایب سخن می گویند. یک کودک عادی به محض برخورد با کودک دیگر ، اغلب رابطه انسانی و دوستانه برقرار می کند. به طور کلی بازی وسیله ای است که کودک متوجه دیگران نیز می شود . او یاد می گیرد که چگونه دیگران را در هنگام بازی در وسایل فعالیت خود سهیم کند. حس همکاری و تعاون و احترام به زندگی دیگران در وی رشد میکند. روح فرمانبرداری از مقررات وضع شده در بازیها او را به فرمانبرداری از مقررات اجتماعی عادت می دهد. قدرت سازماندهی مدیریت و سلسله مراتب را به او می آموزد . کودکی که سعی می کند به هنگام بازی با آجرها موازنه آنها را حفظ کند و یا در بازیهای دسته جمعی وظیفه خاصی را بر عهده می گیرد به تدریج به میزان توانایی و علاقه خود پی می برد و نقش خود را در گروه و فعالیت های اجتماعی بازمی یابد. او متوجه می شود که از چه نوع کار و فعالیتی بیشتر لذت می برد و چه نقش های خاصی را در بازی ترجیح می دهد. توجه به دیگران و جلب توجه دیگران را به خود فرا می گیرند. عواطف و علائق خود را ناخودآگاه بروز می دهند و رفتار خود را با ساده ترین روش منطقی ارزیابی می کند. آنها